

УДК 377 (082)

DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.361-364

Романишина Оксана Ярославівна

доктор педагогічних наук

професор кафедри інформатики та методики її навчання

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
oksroman@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2887-5023>

Дундюк Артем Юрійович

викладач спеціальностей

Рівненський автотранспортний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна

artdy@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4600-0164>

ДУАЛЬНА ОСВІТА ЯК ОДНА З УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТЕХНІКІВ-ТЕХНОЛОГІВ

Анотація. У статті проаналізовано розвиток дуальної освіти як однієї з умов формування професійної компетентності. На основі аналізу Закону України «Про освіту» встановлено, що у дуальній формі здобуття освіти передбачається поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору. Висвітлено розвиток дуальної освіти в Німеччині, яка є одним з лідерів за рівнем кваліфікації кадрів і зразком для всього Європейського союзу і для України також. Розкрито сутність і значення дуальної системи освіти для професійної підготовки молоді. Висвітлено низку переваг і проблем, які можуть виникати при застосуванні цієї форми навчання на практиці в Україні. Встановлено, що у сучасному освітньому процесі для здобувача освіти дуальна форма навчання має відчутні переваги. Автором зазначено, що дуальна форма здобуття освіти не повинна охоплювати всіх студентів, які навчаються. Тому метою дослідження є розкриття сутності та значення дуальної системи освіти для професійної підготовки техніків-технологів автомобільного транспорту та висвітлення її переваг у професійній освіті. Для дослідження умов формування професійної компетентності техніків-технологів були використані такі методи: теоретичні – синтез, аналіз, узагальнення; емпіричні – спостереження, бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання, опитування. Упровадження елементів дуальної системи у професійну підготовку робітничих кадрів України уможливує постійне оновлення змісту професійної освіти, орієнтацію на ринок праці, удосконалення професіоналізму педагогічних працівників.

Ключові слова: дуальна освіта; дуальна форма навчання; компетентність; професійна компетентність; освітній процес; техніки-технологи.

Постановка проблеми. Надзвичайно високі темпи існування, функціонування та розвитку характеризують сьогодення суспільства. Позитивні глобалізаційні процеси, підвищення конкурентоспроможності економіки, вихід України на світовий ринок потребують підготовки кваліфікованих фахівців для життя і роботи. Кожний роботодавець намагається залучити кадри, що відповідають світовому рівню тому виживають лише ті фахівці, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. На жаль існує велика невідповідність вимогам ринку та підготовкою у вищій школі. Особливістю є те, що формальна освіта не спрямована на розвиток компетентностей у здобувачів освіти, відсутня інформація про потреби роботодавців сьогодні та в майбутньому. Тому формується необхідність наближення рівня підготовки у закладах вищої освіти до потреб економіки, що вимагає створення національної системи освіти та підготовки кадрів. «Створення оптимальної моделі вищої освіти, яка забезпечила б підготовку фахівців з високим рівнем загальних і професійних знань, умінь і навичок, є провідною тенденцією розвитку цієї галузі практично у всьому світі» [4, с.11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закон України «Про освіту» зазначає, що основними формами здобуття освіти в Україні є: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві) та дуальна [2].

Дуальна освіта – це поєднання навчання осіб у

зкладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [2].

За дуальною системою навчання здійснюється в Німеччині, Швейцарії, Словаччині, Австрії, Франції, Нідерландах, Данії, Китаї та деяких інших країнах. Терміни «дуалізм», «дуальний», «дуальність» (від лат. dualis – подвійний) досить широко застосовуються в різних галузях знань (філософії, політології, економіці, соціальних та природничих науках). У педагогіці поняття «дуальна система» вперше було використане у ФРН в середині 1960 років для позначення нової форми організації професійного навчання. Її родоначальником вважається німецький дослідник Г. Кершенштейнер (G. Kerschensteiner). Досвід німецької системи дуальної професійної освіти, яка має велику історію успішного розвитку, є цікавим, визнається на міжнародному рівні і є основним джерелом формування молодого покоління фахівців. Поняття «дуальна освіта» («*Duales Studium*») розглядають як комбіновану модель організації професійної освіти, що полягає у проходженні пріоритетної практичної частини підготовки фахівців на робочому місці, а теоретичної – на базі професійних навчальних закладів. У Німеччині 3-4 дні на тиждень студент проводить у господарстві, де він отримує практичні навички, та 1-2 дні – в навчальному закладі, тобто основоположні знання він здобуває саме на виробництві. Поєднання теорії та практики гарантує високу кваліфікацію робітників та службовців середньої

ланки [1]. Дуальне навчання Німеччини – це навчання молоді самостійності, виконання конкретних професійних обов'язків, а також можливість підвищення своєї кваліфікації, що сприятиме їх кар'єрному зростанню. За оцінкою Міжнародного інституту моніторингу якості робочої сили (Швейцарія), Німеччина є одним з лідерів за рівнем кваліфікації кадрів, а її система дуальної освіти багато в чому є зразком як для всього Європейського Союзу, так і для України.

Досліджуваною проблемою займалися С. Амеліна, О. Новіков, В. Смірнова, В. Тешев. Більшість дослідників стверджують, що неможливо просто скопіювати дуальну систему освіти, але вважають, що аналіз дуальної форми створює передумови впровадження найбільш ефективних її елементів в системі освіти країн з ринковою економікою.

Метою статті є розкриття сутності та значення дуальної системи освіти для професійної підготовки техніків-технологів автомобільного транспорту та висвітлення її переваг у професійній освіті. Для дослідження умов формування професійної компетентності техніків-технологів були використані такі **методи**: теоретичні – синтез, аналіз, узагальнення; емпіричні – спостереження, бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання, опитування.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх років заклади освіти мало фінансувалися і це призвело до старіння матеріально-технічної бази, недостатньої кількості або повної відсутності сучасного обладнання та технологій, до використання яких необхідно підготувати фахівців. Крім того, у значній частині науково-педагогічних і педагогічних працівників відсутні компетентності, необхідні для формування актуальних практичних навичок у здобувачів освіти; складність полягає у залученні до викладання у закладах вищої освіти фахівців, які мають досвід практичної роботи, що пояснюється, насамперед, нижчою оплатою праці, що відповідає їх кваліфікації, у порівнянні з викладачами з науковими ступенями. Також у системі професійної підготовки більша частина практики проходить у стінах навчального закладу. Навчання в навчальних майстернях здійснюється через моделювання видів професійної діяльності. Як наслідок, у випускників закладів освіти недостатньо сформовані та розвинуті практичні навички, що потребують роботодавці; підготовка здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності в ринковому середовищі бажає бути досконалішою.

На нашу думку, щоб покращити практичну підготовку фахівців та сформувати професійну компетентність варто поєднати навчання в аудиторіях та вдосконаленням навичок на виробництві. Саме цьому сприяє запровадження дуальної освіти. Вона дає змогу студенту з першого дня навчання відвідувати реальне підприємство, і тим самим надавати освітньому закладу тісний цілеспрямований контакт з виробництвом щоб надати рівновагу попиту та пропозиції на ринку праці.

Концепція дуальної освіти в Україні була затверджена 19 вересня 2018 [3]. Нею передбачено схема підготовки здобувачів освіти 5 років, а саме: половину часу студенти здійснюють аудиторне навчання, другу частину на виробництві. Також, передбачено наявність наставника на підприємстві, забезпечення заробітної платою з подальшим працевлаштуванням. Оцінка результатів навчання здійснюється закладом освіти та роботодавцем. Відбір студентів на підприємства здійснюється організацією де студенти зможуть працювати і паралельно навчатися. Це також передбачає залучення коштів у матеріально-технічну базу закладу освіти, щоб дати можливість на-

бути сучасного практичного досвіду.

Дослідники І. Бойчевська, Є. Терещенкова, А. Шелта, К. Штратман і ін., аналізуючи діяльність закладів освіти, які реалізують елементи дуального навчання, виявили цілу низку переваг і проблем, які можуть виникати при застосуванні цієї форми навчання на практиці в Україні. До переваг можна віднести: подолання розриву між теоретичним навчанням і сучасною виробничою практикою; формування нової психології сучасного працівника; зацікавленість керівника підприємства в навчанні свого майбутнього працівника; завчасне визначення обліку вимог, які висувають роботодавці до фахівців. Великою проблемою є відсутність чітко сформованої системи нормативно-правового регулювання процесу [5].

Проєкт з впровадження дуальної системи освіти здійснюється у Рівненському автотранспортному коледжі НУВГП на рівні підготовки техніків-технологів та механіків. Ініціаторами проєкту з впровадження дуальної системи освіти виступили коледж та міське підприємство. Суть дуальної системи освіти у Рівненському автотранспортному коледжі НУВГП полягає у такій організації навчального процесу, коли теоретична підготовка проводиться на професійній кафедрі закладу, а практична частина реалізується у межах робочого процесу підприємства. Здобувач освіти подає особисту заяву і проходить конкурсний відбір відповідно до вимог роботодавця. Між студентом, роботодавцем та навчальним закладом укладається тристоронній договір, у якому зазначаються права та обов'язки кожного. Здобувач освіти з роботодавцем укладають трудовий договір.

Система дуального навчання має незаперечні переваги:

- усуває основний недолік традиційних форм і методів навчання - розрив між теорією і практикою;
- створюється нова психологія майбутнього фахівця;
- формується мотивація на одержання знань і набуття навичок, тому що якість знань студентів безпосередньо відбивається на виконанні службових обов'язків;
- працюючи в тісному контакті з замовником, освітні організації отримують своєчасну і повну інформацію про вимоги, які висувають роботодавці до майбутніх спеціалістів і можуть коригувати програму навчання;
- підприємства отримують можливість підготувати фахівця відповідно до специфіки своєї діяльності, зводячи на мінімум при цьому свої витрати на пошук і підбір фахівців, їх перепідготовку та адаптацію;
- за час навчання на підприємстві у роботодавця з'являється можливість підібрати персонал з числа кращих учнів;

В результаті застосування дуальної системи навчання збільшується чисельність працевлаштованих випускників, так як вони більшою мірою відповідають вимогам роботодавця, а навчання максимально наближене до запитів виробництва.

Для впровадження дуального навчання в коледжі необхідно послідовність дій.

1 етап – встановлення договірних відносин між ЗВО і підприємствами Створення Координаційної ради (робочої групи). Співвідношення навчальних програм та вимог роботодавця, зафіксованих в професійних стандартах і посадових інструкціях – виділення додаткових компетенцій. Внесення (на рівні тематичного планування) змін в зміст програм.

2 етап – розподіл зони відповідальності за реалізацію дуального навчання між ПОО і підприємства-

ми Складання графіка чергування теорії і практики. Узгодження переліку видів робіт, які будуть відпрацьовуватися на підприємстві. Створення нормативної бази щодо реалізації індивідуальних навчальних планів для студентів, які навчаються за дуальної моделі.

3 етап – конструювання елементів процесу дуального навчання Коригування змісту робочих програм в сторону практико-орієнтованості. Розробка контрольно-оцінних засобів (зміст завдань і критерії оцінки). Розробка програм для навчання наставників підприємства і проведення навчання. Розробка комплектів навчально-методичного забезпечення робочих програм з урахуванням технології дуального навчання.

4 етап – апробація і коригування. Організація процесу дуального навчання на підставі розробленого комплексу документації. Виявлення проблем, оперативне реагування. Апробація педагогічних технологій, орієнтованих на ефективне навчання.

Дуальна форма навчання для техніків-технологів – це практичне особистісно зорієнтоване навчання, яке побудоване завдяки соціальному партнерству і спрямоване на формування нової моделі професійної підготовки техніків-технологів, що супроводжується чергуванням обов'язкових періодів виробничого навчання й виробничої практики, впроваджується на підприємствах, в установах та організаціях, передбачає зміцнення зв'язків навчання з виробництвом, а також визначає провідну роль та підвищення відповідальності роботодавців за якість підготовки кваліфікованих кадрів.

Сьогодні вже є перші результати цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Амеліна С.М. Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини. Зб. наук. праць «Проблеми трудової і професійної підготовки». 2010. Вип. 15. С.107–112.
2. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39, Ст. 380. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 12.03.2021).
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» № 660-р від 19 вересня 2018 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti> (дата звернення 12.03.2021).
4. Романовський О.Г. Самовдосконалення та самоосвіта як показники рівня професіоналізму. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. / ред. Л.Л.Товажнянський, О.Г.Романовський. Харків: НТУ «ХПІ», 2010. Вип. 26 (30). С. 11–19.
5. Терещенкова Є.В. Дуальна система освіти як основа підготовки фахівців. URL: <http://e-koncept.ru/2014/14087.htm>. (дата звернення 12.03.2021).

References

1. Amelina, S.M. (2010). Osoblyvosti dualnoi systemy vyshchoi profesiinoi osvity u navchalnykh zakladakh Nimechchyny. [Features of the dual system of higher professional education in educational institutions in Germany]. *Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky*, 15, 107–112. [in Ukrainian].
2. Pro osvitu: Zakon Ukrainy [About education: Law of Ukraine]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 38-39, 380. [in Ukrainian].
3. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii pidhotovky fahivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of training specialists in the dual form of education»]. № 660, 21.09.2018. [in Ukrainian].
4. Romanovskiy, O.H. (2010). Samovdoskonalennia ta samoosvita yak pokaznyky rivnia profesionalizmu [Self-improvement and self-education as indicators of the level of professionalism]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*, 26 (30), 11–19. [in Ukrainian].
5. Tereshchenkova, Ye.V. Dualna systema osvity yak osnova pidhotovky fahivtsiv [Dual education system as a basis for training]. <http://e-koncept.ru/2014/14087.htm>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Romanyshyna Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Informatics and Methods of Teaching
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Dundiuk Artem

Teacher of Special Disciplines
Rivne Motor Transport Vocational College of the National University of Water Management and Nature
Management, Rivne, Ukraine

DUAL EDUCATION AS ONE OF THE CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE

Abstract. The article analyzes the development of dual education as one of the conditions for the professional competence formation. Based on the analysis of the «On Education» Law of Ukraine it is established that the dual form of education provides a combination of training persons in educational institutions with training in the workplace at enterprises to acquire certain qualifications, usually on the basis of a contract. The development of dual education in Germany, which is one of the leaders in the level of personnel qualification and a model for the whole European Union and for Ukraine as well. The essence and significance of the dual system of education for vocational training of young people is revealed. A number of advantages and problems that may arise in the application of this form of training in practice in Ukraine are highlighted. It is established that the dual form of education has tangible advantages for the student in the modern educational process. The author states that the dual form of education should not cover all students who study. Therefore, the aim of the study is to reveal the essence and importance of the dual education system for the training of road transport technicians and highlight its benefits in vocational education. The following methods were used to study the conditions for the formation of professional competence of technicians-technologists: theoretical – synthesis, analysis, generalization; empirical – observations, interviews, questionnaires, testing, interviews, surveys. The introduction of the dual system elements in the training of workers in Ukraine allows the constant updating of the content of professional education, orientation to the labor market, improving the professionalism of teachers.

Key words: dual education; dual form of education; competence; professional competence; educational process; techniques-technologists.